Dumitru Radu Popa, *Skenzemon!* sau despre re-estetizarea intertextului

Simona ANTOFI*

Key-words: *postmodern re-writing*, *poietics*, *metatext*, *canonical writer*, *literary palimpsest*

Emigrat la 37 de ani în Statele Unite ale Americii, posesor al unui master în Drept internaţional şi comparat, actualmente director al Bibliotecii şi decan asistent la Facultatea de Drept din New York, Dumitru Radu Popa se consideră, fără dubiu, scriitor român. Dincolo de scrierile specializate – eseul despre Antoine de Saint-Exupéry, studiile literare publicate în reviste ca „Echinox", „România literară", „Dialog", „Luceafărul", „Ramuri" –, proza scurtă şi romanele sale sunt argumentele prin care acest scriitor experimentat, dezinvolt şi maleabil în raport cu maeştrii consacraţi ai canonului literar românesc şi european îşi revendică locul privilegiat în cadrul literaturii actuale. Fapte de natură să-l îndreptăţească a remarca – nu fără o rezervă venită dinspre modestia structurală a omului – lipsa unei perspective critice coerente asupra textelor sale, de natură a pune în circulaţie, în baza unei lecturi obiectiv-avizate, aceste scrieri în opinia noastră insuficient cunoscute şi preţuite.

Un scriitor român, aşadar, care se recomandă ca atare cu tărie:

> Toată literatura de ficţiune o scriu în limba română şi, cu un singur „accident" (nuvela *Panic Syndrome!*, publicată în engleză), în limba ţării în care trăiesc acum n-am tipărit decât studii de critică literară, traduceri sau scrieri în domeniul biblioteconomiei şi cercetării Dreptului internaţional, o valenţă pe care mi-am descoperit-o (şi atestat-o cu un Master's Degree la Columbia University) târziu. Nu pot să jur că nu voi scrie niciodată literatură în engleză, dar, pînă acum, n-am făcut-o. Sigur, sunt un scriitor român, chiar dacă trăiesc în America, şi tot atât de sigur, nu sunt un scriitor american! (Popa 2001a).

Primit cu entuziasm de o parte a criticii de specialitate, volumul *Skenzemon!* (Popa 2005) face parte dintr-o remarcabilă serie de autor dedicată lui Dumitru Radu Popa, care are drept miză readucerea în atenţia publicului avizat a unor texte mai vechi sau mai recente şi reconsiderarea acestui scriitor din diaspora în raport cu istoria actuală – respectiv canonul literar românesc. În această ordine de idei, Cosmin Ciotloş remarcă natura subversiv-politizantă a scrierilor lui Dumitru Radu Popa, poate mai evidentă decât în cazul unor Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun sau Gheorghe Iova, pândită însă de pericolul ruperii punţilor cu referentul-sursă. Şi insistă asupra specificităţii textualist-postmodernizante a scriiturii:

* Universitatea „Dunărea de Jos", Galaţi, România.

„Philologica Jassyensia", An X, Nr. 1 (19), 2014, Supliment, p. 357–361.

BDD-A8075 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:29 UTC)

> Dacă toate tehnicile abil mânuite ni-l apropie pe Dumitru Radu Popa de prozatorii optzeciști (cu care e aproape congener), substratul povestirilor sale e, vizibil, mult mai politizat şi mai angajat decât în cazul unor Nedelciu, Crăciun sau Iova. Artificiile şi jocurile narative puse în practică de autorul *Skenzemonului* maschează, destul de adesea, o diatribă. Nu o realitate certă. Iată motivul pentru care lumea lui e oarecum decolorată, ea nu există ca atare, ci trebuie reinventată la fiecare lectură, cumva recuperată din exterior. De fiecare dată însă diferit, după un cod care se alterează de la an la an. Cu date de negăsit în text. Cititorul de azi ştie încă (sau bănuieşte măcar) că tensiunea claustrantă şi neexplicită, teroarea subiacentă şi tragicul mărunt se datorează epocii comuniste a anilor ’80 [...] E improbabil însă ca, în timp, o asemenea completare lejeră a spaţiilor absente să mai fie posibilă (Ciotloş 2006).

Semnalând din capul locului reticenţa lectorilor faţă de scriitorii români din exil, resimţiţi ca fiind uşor defazaţi în raport cu mişcarea formelor literare din ţară, Oana Fotache (2013) trasează liniile de forţă ale receptării scrierilor lui Dumitru Radu Popa, menţionându-i, printre alţii, pe Alex. Ştefănescu (2005), Ioan Holban (2008) şi Marian Popa (2001b), acesta din urmă empatizând cu scriitorul exilat în capitolul intitulat în mod semnificativ *Invers: români în minoritate*.

Se cuvine remarcată şi opinia lui Mircea A. Diaconu, cel care, în articolul *Dumitru Radu Popa şi morfologia aparenţei*, intuieşte corect datele fundamentale ale scriiturii analizate, dimensiunea profund ontologică şi miza identitar-interogativă a textelor, hrănite din aluviuni ale memoriei afective şi ale celei intelectuale ficţionalizate prin grila provocator-duplicitară a ironiei:

> [...] cred că, pentru Dumitru Radu Popa, literatura îşi e suficientă sieşi: nu e nici o trambulină pentru vanitate, nici o tribună pentru discursuri. Aşadar, nu despre succes e vorba, ci despre felul cum, ignorând o carte, nu facem decât să ratăm posibilităţi de explorare în noi înşine. Acesta e rostul emoţiilor, neliniştilor, tulburărilor interogative pe care Dumitru Radu Popa – fin arhitect, cum ar spune Caragiale – ştie să le construiască cu o gravitate hrănită din ironie (Diaconu 2006).

Aşadar, volumul *Skenzemon!* aduce în prim-plan un scriitor cu mână sigură, nutrit la şcoala caragialiană a neliniştii metafizice convertite în gravitate ludică, corelând arhitectura diegetică specifică („lumea văzută ca o suprapunere de niveluri de iluzii”, de care vorbeşte Mircea A. Diaconu în articolul citat) cu *dialogismul bahtinian* postmodernizat ca dialog între „identitatea hibridă a autorului”, „decorul mozaicat al povestirii” şi „ezitarea postmodernă între diferitele straturi ale tradiţiei literare” (Fotache 2013).

Aşa se face că unul dintre textele cuprinse în volum, pe care ne propunem să-l analizăm aici, *Într-o seară*, pare a reuni, în biblioteca sa culturală, secvenţe din proza scurtă a lui Mircea Nedelciu (*O zi ca o proză scurtă*) sau Ioan Groşan (*Insula*) cu scrieri canonice de maximă autoritate – *Odiseea* lui Homer – şi cu celebra artă poetică a lui Edgar Alan Poe, *Corbul*, în al cărei palimpsest cultural se regăseşte celebrul eseu *Filosofia compoziţiei.* Un narator hiperlivresc, contaminat iremediabil de atmosfera şi personajele cărţilor, de romantism(e) cu aer vetust ori de citate literare celebre, se aşază la masa de scris, reiterând un mit literar binecunoscut, de o longevitate considerabilă. „Doldora de viaţă străină” (Popa 2005: 20), acest narator îşi pune etern-insolubila întrebare – se poate face literatură altfel decât rescriind literatura? Interogaţia asupra inocenţei ficţiunii şi a dezideratului originalităţii

BDD-A8075 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:29 UTC)

rămâne suspendată, căci îşi face apariţia corbul lui Poe, identificat imediat ca atare – „el, corbul cernit, cu sutana-i impecabilă" (Popa 2005: 20) – însă postmodernizat, demitizat şi în mod evident şifonat de periplul intertextual care l-a adus în atmosfera levantină pe care naratorul auctorial şi-o revendică, în subsidiar, drept topos identitar specific, iar epopeile homerice – sau mai degrabă parodiile ori rescrierile istorice din post-istorie ale acestora – îi dau ipostaziere estetică: „Ultimul secol – pozitiv – îi mai smulsese, e drept, ceva din pene, dar era tot negru, sau negru în general, cu mici lipsuri, scuzabile în zilele noastre" (*Ibidem*)

Alături de acest „parşiv corb balcanic" (*Ibidem*: 21), care va (contra)puncta construcţia textuală cu un insistent, repetitiv *Sic-tir!*, îşi face apariţia, fugit din ficţiunea/mitul care l-a creat şi autentificat ca atare, Ulise. Deghizat în cerşetor şi dificil de recunoscut –

> — Să mă recunoşti? Pe mine? şi izbucni în râs. Trebuie să fii ori prost ori nebun. Nu m-au recunoscut cu adevărat până acum decât un porcar şi biata mea doică, pe când îmi spăla picioarele... Iar de-atunci, oricui îi trăncănesc cine sunt, mă crede smintit... (*Ibidem*) –

precum în epopeea din care naratorul auctorial citează pe de rost câteva secvenţe semnificative, Ulise, scârbit de sine însuşi şi prizonier al lumilor pe care textul/textele le creează, fumează ţigări americane – care, din pricina globalizării, *au pătruns peste tot* –, rătăceşte în intertextul fără sfârşit şi va binevoi, de hatârul naratorului admirator al aedului orb, să re-povestească/re-scrie *Odiseea*.

Între realitate şi lumile textuale graniţele s-au estompat, aşa încât naratorul intradiegetic – personaj al propriei ficţiuni cu miză textual-identitară – va spune/scrie din nou istoria clasică a lui Odiseu, evidenţiindu-i valoarea canonică, în vreme ce personajul însuşi, printr-un rafinat contrapunct intratextual, va oferi o altă versiune – parodică şi, în egală măsură, pragmatică, pe potriva epocii şi a paradigmei culturale postmoderne – a epopeii. Iar corbul, revendicându-şi distructiv-ironic rolul de instanţă metatextuală *ad-hoc*, va batjocori ideea de canon şi de literatură clasică, pe narator şi pe Ulise.

Avizat în privinţa circulaţiei clişeelor cu autoritate livrescă, tot corbul sancţionează cu un *Sic-tir!* răsunător spusele naratorului – „Dar ce te-ndeamnă să pribegeşti pe aici, preafericite fiu al lui Laerte?"(*Ibidem*) – care se prelungesc în ecou semantic spre textul-sursă, în vreme ce ficţiunea homerică este dislocată de personajul revoltat:

> — Vrei să spui că divinele epopei mint? Nu te-ai întors, n-ai pedepsit peţitorii, n-ai regăsit-o pe credincioasa Penelopa neatinsă? Acestea toate sunt scrise negru pe alb.
>
> Ulise se strâmbă teribil de agasat:
>
> — Uf! Văd că era iarăşi mai bine să mă duc în port, la Pireu, să mă îmbăt cu palicarii. Cel puţin, acolo nu trebuie să vorbesc atât. Uite, omule, ce s-a întâmplat [...] (*Ibidem*: 22).

Postmodernizat, demitizat şi parodiat, personajul îşi rescrie istoria cu detaşare uşor ironică, declarându-se emoţionat, dar şi plictisit de fidelitatea Penelopei. Mărcile textual-semantice ale personajului sunt deconstruite sistematic, rând pe rând, de către Ulise, secondat de îndârjitul *Sic-tir!* al corbului levantin, recuzită degradat-parodică a textului romantic cu miză programatică, emisar al anti-artelor

BDD-A8075 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:29 UTC)

poetice postmoderne şi joker intertextual (în poemul narativ *Corbul*, după cum se ştie, Poe construieşte o istorie romantică ce are în centru moartea unei tinere femei frumoase, relatată de eroul îndrăgostit, corelativă sonorităţilor aparte, lugubru-sepulcrale, din laitmotivul *Nevermore*). În versiunea degradată a mitului, arcul celebru al lui Odiseu va fi încordat şi folosit pentru eliminarea peţitorilor Penelopei de către un substitut al eroului homeric. Iar Ulise, dincolo de ireverenţiozitatea vădită faţă de *divinul* Homer, preferă să nu se deconspire şi să se păstreze în alternativa posibilă a unei (alte) lumi care îi permite să o abandoneze pe Penelopa. Sau să se scobească dizgraţios în nas. Incapabil să admită o versiune degradată/degradantă a epopeii, naratorul îl admiră fără rezerve pe erou:

> — Formidabil, Ulise, izbucnii eu fără să mă mai pot stăpâni. Eroul a rămas erou până la capăt! O, ce înălţător! (Sic-tir! croncăni infamul.) Ai renunţat la tot pentru stihia asta minunată! Şi un oarecare uzurpator viclean ţi-a luat locul lângă regeasca ta soţie. Şi tu ştiai asta! Câtă forţă, Ulise, câtă putere ai avut ca să-ţi urmezi destinul! (Popa 2005: 24).

Avocat al canonului, naratorul auctorial nu poate înţelege existenţa unui anti-erou postmodern pentru care nici Penelopa, nici Telemac, nici celebrul pat făurit de erou cu mâinile sale din trunchiul cu rădăcină cu tot al unui copac nu mai funcţionează drept embleme caracterologice. *Reabilitată* postmodern – căci rescrierea epopeii o ajută să preia frâiele acţiunii eroice şi să dea semne că ar putea să i se substituie personajului principal –, Penelopa, după o noapte petrecută cu impostorul venit din altă lume posibilă, îl ucide şi rămâne, astfel, credincioasă lui Ulise, prototipul homeric originar. Revoltat contra destinului său literar post-homeric, personajul ce a dobândit o acută conştiinţă de sine îşi reneagă cu fiecare vorbă spusă autorul şi propria istorie. Mila pe care o resimte pentru fidela Penelopă se revendică, în registru parodic, de la acea *anxietate a influenţei* ce presupune redefinirea de sine a instanţei auctoriale:

> Atunci am plecat, cu o milă nemăsurată pentru biata mea Penelopă, pentru aşteptările ei care tot la zece ani se vor sfârşi într-o noapte de dragoste turbată, ca să înceapă dimineaţa din nou. Halal eternitate, rob al lui Homer! (*Ibidem*: 26).

Nici deconstrucţia postmodernă nu este acceptată de personaj. Iar nemurirea pe care, totuşi, şi-o asumă pare a veni mai degrabă dinspre Marele Text al Lumii, în care tot ce s-ar putea scrie vreodată există deja, decât dinspre autoritatea canonică a maestrului Homer. Şi întrucât actul de revoltă suicidară nu ar fi dovedit decât, încă o dată, *voia destinului* – adică atotputernicia clişeului –, personajul rămâne să-şi poarte revolta cu sine, în intertextul care, iată, tocmai ce-l (re)instituie prin dialogul cu naratorul auctorial. Căruia i se adaugă, constant, *Sic-tir!*-ul levantin al *emblemei romantice* – purtător simbolic al unei poetici desuete, zadarnică prin credinţa în forţa creatoare a *logos*-ului şi prin premisa originalităţii poetice – „bătrân inutil, plin de oftaturi convenţionale, drame netrăite, străluciri factice, pene montate în atelier” (*Ibidem*: 29).

O altă poetică i se opune, mai vie, mai concretă, mai aproape de *senzaţii, gusturi, mirosuri, forme, sentimente* (*Ibidem*), în care se amestecă siluete posesoare/prizoniere ale unor poveşti/mituri literare consacrate. Pe care naratorul, luându-şi ca model *pictura naivă* a lui Rousseau Vameşul, le *va întoarece pe dos*.

BDD-A8075 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:29 UTC)

Aşa se face că din *frumoasa istorie* a lui Oedip va rămâne doar Sfinxul bătrân şi fără un ochi, din călătoria livrescă a lui Don Quijote doar o *scurtă călătorie în rai*, iar din anonimul *Dormeur du val* al lui Rimbaud doar o *unealtă a agresiunii*.

Ceea ce rezultă, astfel, din periplul inter-/metatextual al lui Ulise, secondat de partenerul său de *dialog bahtinian* postmodernizat, naratorul auctorial, este o contra-ficţiune parodic-textuală ce rezonează caragialian prin coloratura levantin-balcanică a corbului şi a eroului homeric, prin modul de raportare la literatura consacrată, oficială, ca şi prin disiparea ironiei în scriitură şi în atmosfera livrescă pe care aceasta o (de)construieşte.

Bibliografie

Ciotloş 2006: Cosmin Ciotloş, *Desant optzeci şi ceva*, „România literară", 18, disponibil la adresa http://www.romlit.ro/desant_optzeci_i_ceva – accesat la 10.05.2014.

Diaconu 2014: Mircea A. Diaconu, *Dumitru Radu Popa şi morfologia aparenţei*, „Convorbiri literare", 1, disponibil la adresa http://convorbiri-literare.dntis.ro/DIACONUian6.htm – accesat la 12.05.2014.

Fotache 2013: Oana Fotache, *Locul scriiturii şi spaţiul lecturii. Prozele româno-americane ale lui Dumitru Radu Popa*, „Observator cultural", 684, disponibil la adresa http://www.observatorcultural.ro/Locul-scriiturii-si-spatiul-lecturii.-Prozele-romano-americane-ale-lui-Dumitru-Radu-Popa*articleID_28980-articles_details.html – accesat la 10.05.2014.

Holban 2008: Ioan Holban, *Proza română contemporană*, vol. I-II, Iaşi, Editura AchiBooks.

Popa 2001a: Dumitru Radu Popa, *Şansele nu se aşteaptă ca o pară mălăiaţă*, interviu de Cristina Poenaru în „România literară", 35, disponibil la adresa http://www.romlit.ro/dumitru_radu_popa_sansele_nu_se_asteapt_ca_o_par_mliat – accesat la 12.05.2014.

Popa 2001b: Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, Bucureşti, Editura Semne.

Popa 2005: Dumitru Radu Popa, *Skenzemon!*, Bucureşti, Editura Curtea veche.

Ştefănescu 2005: Alex. Ştefănescu, *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, Bucureşti, Editura Maşina de scris.

Dumitru Radu Popa's *Skenzemon!* or on the Aesthetics of the Intertext

In his book published in 2005 at "Curtea veche" Publishing House, in which the writer gathers all his new texts in their uncensored version – some of them, or the ones trespassing the limits between different types of discourse – Dumitru Radu Popa naturally and skillfully follows the footsteps of some canonical writers inter-, para- and metatextually reloaded. His writing plays an authentic role involving poietical elements specific to model texts by the use of strategies assumed in text-oriented theories and literary discourse relating to narratology. Meanwhile, *Skenzemon!*' textual particularities lie in the problematic relation between fiction and diction, which generates a fascinating text rooted in the postmodern re-writing drive. This fact calls for joining, in the reading process, the postmodern-oriented theories and the palimpsestic dimension of the text itself.

BDD-A8075 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:29 UTC)